COLUMBIA LIBRARIES OFFSITE
CU58718150
891.8201 P257 Pravopis jezika ilir

891.8201-P257

Columbia University
in the City of New York

THE LIBRARIES

Pravopis p. Ilirskoga

Jezika Ilirskoga

[illegible]

Marko Liščić

Pravopis

Jezika Ilirskoga

Lišičićem

[illegible]

Pravopis, Pravopis

Jezika, Ilirskoga, 1856

Marko, Lišćić, 1856

1,8,5,4,

Marko Lišćić

Levar

Pravopis Pravopis

Jezika Ilirskoga

Marko Lišćić

Belovar dne 2

33

677

PRAVOPIS

JĚZIKA ILIRSKOGA

izdan

od

Josipa Partaša,

zakletoga odvětnika i na kraljevskom učiteljištu zagrebačkom pravopisa i drugih znanostih naučitelja.

U Zagrebu

Tiskom bratje Županah.

1850.

891.8201
P257

Slogom rastu male stvari,
A neslogu sve pokvari. Narod. poslov.

PURCHASED BY
THE EAST CENTRAL EUROPEAN STUDIES
NOV 11 1954

Predgovor.

Odkad je naš narodni jezik u škole i javno upravljanje naše domovine uveden, postala je neobhodna potrěba sustavno izradjene knjižice pravopisa ilirskoga, iz koje bi se mladež pravilno pisanje svojega jezika učiti, a oni, koji javne posle u narodnom jeziku obavljaju, u pravilniem pisanju podpomoći mogli; jerbo za takove, koji od mladosti svoje navadno u drugih jezicih pisahu, nije tako laki posal u našem narodnom jeziku pravilno pisati. — Ovoj potrěbi doskočiti želeći sastavio sam ovaj kratki, i, nakoliko bi za pèrvi put moguće, podpuni pravopis jezika ilirskoga.

Kod izradjivanja dělca ovoga dèržao sam se dobroga izgovora, pravilah slovnice i način pisanja naših najboljih

domorodnih spisateljah, a gdě se ovi neslažu, stavio sam za pravilo onaj način pisanja, koj naravi jezika i svèrsi pravopisnoga jedinstva najbolje odgovora.

Ako sam dakle ovim mojim malim nu znatnoga truda stojećim dělcem (jer je pèrvi pokus u ovom predmetu) obćenitoj potrěbi ugodio; ako sam barem poněšto k žudjenomu pravopisnomu jedinstvu put naznačio: to će mi biti najlěpša za trud moj nagrada i najmilia utěha, bit će mi novi podbod k novomu budućemu dělovanju.

U Zagrebu 16. prosince 1850.

Spisatelj.

Uvod.

Što je pravopis ilirski?

Pravopis ilirski je način polag ustanovljenih pravopisnih pravilah jezika ilirskoga dobro pisati.

Kakvimi pismeni služe se Iliri u pisanju?

Iliri služe se u pisanju stranom latinskimi, stranom cirilskimi pismeni.

Mogu li se sve ilirske rěči pisati jednostavnimi latinskimi pismeni?

Mnoge rěči ilirske radi vlastitoga izgovora nemogu se jednostavnimi latinskimi pismeni napisati; nu da se takove primèrno izgovoru pisati mogu, načinjena su iz latinskih jednostavnih slovah někoja ilirska pismena, od kojih su jedna nadslovi zabilježena, a druga sastavljena.

Koliko pismenah upotrěbljavaju Iliri pišući latinsko-ilirskimi pismeni, i koja su?

Iliri pišući latinsko-ilirskimi pismeni upotrěbljavaju 33 stranom jednostavna, stranom nadslovi zabilježena, a stranom sastavljena slědeća pismena: A a, B b, C c, Ć ć, Č č, D d, Dj dj, E e, È è, Ě ě, F f, G g, Gj gj, H h, I i, J j, K k, L l, Lj lj, M m, N n, Nj nj, O o, P p, R r, S s, Š š, T t, Tj tj, U u, V v, Z z, Ž ž.

Opazka. Latinska pismena q, x, y Iliri nikad nepišu u svojih rěčih; ova upotrebljavaju se samo u inostranih rěčih, i jedino imala bi se pisati u vlastitih imenih ljudih.

Kakov izgovor imadu latinsko-ilirska pismena?

Sva jednostavna latinsko-ilirska pismena sadèrže naravski glas, kojega imadu u latinskom jeziku, samo nadslovi zabilježena i sastavljena provídjena su vlastitim izrazom; nu radi boljega razumljenja mi ćemo ipak izgovor svih u primĕrih navesti.

A glasi kao u latinskom i němačkom jeziku, n. p. glava.

B imade isti glas sa latinskim i němačkim, kao: baba.

C izgovara se kao u starohèrvatskom *cz*, kod Latinah *c* pred *e*, *i*, a kod Němacah ʒ, n. p. car (czar, ʒar).

Ć izgovara se mekše od slědećega *č*, kako kod Taljanah *c* pred *e*, *i*, a kod Madjarah ty, n. p. ćud (ciud, tyud).

Č glasi oštrie od *ć*, kao u starohèrvatskom *ch*, ili u němačkom jeziku tſch, n. p. čelo (chelo, tſchelo).

D glasi kao u latinskom i drugih jezicih, n. p. dika.

Dj (dje) izgovara se kao u starohèrvatskom dy, kod Taljanah *g* pred *e*, *i*, a kod Madjarah *gy*, n. p. ledja (ledya, legia, legya).

E glasi jednako sa latinskim i němačkim, kao pepel.

Ė imade glas mukli izmedju *a* i *e*, koj se duboko u gèrlu izgovara, i vlastit je samo slav-

jauskomu osebito pak ilirskomu jeziku, n. p. kèrv, pèrst, vèrh, tèrs. *)

E izgovara se kao *ie* jednim otvaranjem ustah, n. p. cvět, děl, slěp. **)

F glasi kao u latinskom i drugih jezicih n. p. falim.

*) Město ovoga mukloga samoglasnika *è* nèkoji pišu mukli samoglasnik *à*, što uprav nije zlo, buduć da imade glas izmedju *a* i *e*; ali ipak neglededć na druge razloge iz toga se preporučiti nemože: što jedinstvo u pravopisu preči, i što se u pěvanju, gdě se ovaj mukli samoglasnik navadno u čisti samoglasnik pretvara, mnogo ugodnie čuje samoglasnik *e* neg *a*. — Drugi opet zavedeni primĕrom noviih (jerbo stari su pisali samoglasnik e) sèrbskih spisateljah českí pisanja način poprimivših sve rěči, u kojih se ima pisati mukli samoglasnik, pišu bez svakoga samoglasnika, kao: crn, trn, vrh, mrmljam — Ovaj već oko uvrědjajući način pisanja polag moga mnĕnja nesamo da se naslědovati neima iz toga: što se ovakove rěči u nèkojih predělih naše domovine sa čistim samoglasnikom izgovaraju; u staroslovenskom, ruskom pače i većom stranom u poljskom jeziku sa čistimi samoglasnici pišu: nu još više zato, što se rěč pisana bez svakoga samoglasnika razumljivo i glasno nipošto izgovoriti nemože. Ako se dakle u ovakovih rěčih navadno čisti samoglasnik neizgovara, zato neslědi, da se nikakov neizgovara, i da se takove rěči bez svakoga samoglasnika pisati imaju. Nèkoji dokučivši istinu ovih rěčih, da spase svoj način pisanja tvèrdjahu: da se jur u suglasniku *r* nalazi samoglasnik *e*, pa da zato nije potrĕbito, da se piše. Polag ovoga pravila rěč „trs“ pisana bez samoglasnika neizgovara se muklo, nego razgovetno kao da je pisana „ters“ sa čistim samoglasnikom; a osim toga, da ovo pravilo stoji, onda bi se morao kod svakoga suglasnika onaj samoglasnik izpustiti, koj se u njem usled naravskoga izgovora nalazi, n. p. město *halja, pepel.* imalo bi se pisati *hlja pepl;* jerbo *h* sadèržava samoglasnik *a* od naravi, a *l* samoglasnik *e*.

**) Premda je ovoj dvoglasni samoglasnik ě veoma shod-

G imade glas kao u latinskih i němačkih rěčih, n. p. godina.

Gj (gje) izgovara se malo oštrie od *dj*, i medju ovima suglasnicima obstoji razlika, kakova je medju *č* i *ć*, n. p. Gjuro, gjumber. *)

H imade jednaki glas sa latinskim i němačkim, n. p. halja.

I jednako glasi sa latinskim i němačkim, n. p. igla.

J takodjer glasi jednako sa latinskim i němačkim, kao: jelen.

K izgovara se kao i kod Němacah, n. p koren.

L imade jednaki glas kako u latinskih i němačkih rěčih, n. p. labud.

Lj (lje) izgovara se mekše od *l* kao u starohèrvatskom *ly*. a kod Taljanah *gl*, n. p. ljudi (lyudi, gludi).

M glasi sa latinskim i němačkim jednako, kao: maslina.

---

no pisme, kojim se sve grane našega ilirskoga naroda u pisanju takovih rěčih, koje se u raznih predělih na različiti način izgovoraju, sjediniti mogn; i premda se nalazi i u drugih slavjanskih pravopisi, kao: u českom, zatim u staroslavenskom, ruskom pače i u starosèrbskom u pismenu ѣ: ipak někoji iz tašte pohlepnosti, samo da se razlučivati mogu, město ovoga za slogu toli shodnoga pismena počeli su pisati *ie, je*, ili polag sèrbskoga narěčja *ije*. Ovakovi osebnici malo mariju za slogu, i zato se neimaju niti naslědovati.

*) Novi spisatelji domorodni nepoznajući pravi izgovor suglasnika *gj* počeli su uměsto ovoga u inostranih rěčih osebito pak u turskih pisati *dž*, što posve nije potrěbito; jerbo rěč ova „gjamia“ pisana sa suglasnikom *gj* tako glasi, kao da je pisana „džamia“ sa suglasnikom *dž*.

N imade glas kao u latinskom i drugih jezicih, n. p. navala.

Nj (nje) izgovora se měkše od *n* kao u starohèrvatskom *ny*, a kod Taljanah *gn*, n. p. panj (pany, pagn).

O glasi kao u latinskom i němačkom jeziku, n. p. oblok.

P isti glas imade kao u latinskih i němačkih rěčih, n. p. pamet.

R izgovora se kao u latinskom i drugih jezicih, n. p. račun

S glasi kao u starohèrvatskom *sz*, a kod Němacah ſſ, n. p. meso (meszo, meſſo).

Š izgovara se kao u starohèrvatskom *sh*, a kod Němacah ſch, n. p. šilo (shilo, ſchilo).

T imade glas kao u nèmačkom jeziku, n. p. tabor.

Tj (tje) glasi posve jednako sa gori navedenim *ć*, n. p. platjam.

U isti glas imade kao n latinskom i němačkom jeziku, n. p. uljudan.

V izgovara se kao u latinskom i drugih jezicih, n. p. val.

Z imade glas kao u latinskom jeziku, i kao kod Němacah ſ medju dvima samoglasnicima, n. p. koza (koſa).

Ž izgovara se kao u starohèrvatskom *s*, u staroslavonskom i dalmatinskom *x*, kod Madjarah *zs*, a kod Francezah *j*, n. p. žena (sena, xena, zsena, jena).

Kako se u obće děle pismena?

Pismena u obće děle se na samoglasnike i suglasnike. Pismena a, e, i, o, u, kamo spadaju

mukli è i dvoglasni ě, sačinjaju samoglasnike, a sva druga suglasnike. Suglasnici opet děle se na proste ili jednostavne, zabilježene i sastavljene. Zabilježeni su: ć, č, š i ž; sastavljeni: dj, gj, lj, nj i tj; svi ostali pak su prosti ili jednostavni.

PRAVOPISNA PRAVILA
JEZIKA ILIRSKOGA.

Kako se razděluju pravopisna pravila jezika ilirskoga?

Pravopisna pravila jezika ilirskoga razdeluju se na tri děla. Děl pèrvi sadèržava pravila o pisanju velikih i malih pismenah; drugi o pisanju rèčih i děljenju slovkah; tretji o pisanju pravopisnih znakah.

Děl pèrvi.

O pravilih pisanja velikih i malih pismenah.

Kada i u kojih rěčih imaju se pisati velika pismena u jeziku ilirskom?

Velika pismena u jeziku ilirskom pišu se: 1. Na početku svakoga govora i svakoga stiha; za piknjom i znaci pitanja i uzklika, ako ovi stoje poslě savèršene izreke; zatim za dvopiknjom, kad za ovom slědc stranke govora razlučene,

brojevi 1, 2, 3 itd. koje na jedan izražaj nespadaju, ili kad se tudje rěči ne prepovědajućim načinom, nego kao primĕr ili razlog navedu, n. p. Veli Isukèrst: Ljubite bližnjega kao samoga sebe.

2. U imenih samostavnih vlastitih: Boga i krivih bogovah, ljudih, narodah, dèržavah, pokrajinah, otokah, gradovah, tèrgovištah, selah, rěkah i potokah, kao: Perun, Petar Krešimir, Hèrvat, Francezka, Slavonia, Velja, Zagreb, Ogulin, Valpovo, Sava, Bednja.

3. U imenih samostavnih vlastitih: predělah pokrajine ili zemljišta, bregovah, jezerah i prodorah, ako imadu jednostavno vlastito ime, n. p. Podravina, Starjak, Velebit, Ladoga, Sund.

4. U naslovih, u zaimenih osobnih, kad se komu piše, i u pridavnih posebnih vlastitih imenih osobe ili naroda, kao: Světli Bane! Imadem Vam čest javiti. Kazao mi je Pavlov otac. Ostale su Dalmatinove haljine.

Opazka 1.) Rěči *Višnji* i *Stvoritelj*, ako stoje město rěči „Bog“, pišu se takodjer velikim pismenom.

Opazka 2). U naslovih někoji pišu samo pèrvu rěč velikim pismenom, a sve ostale malim, kao: Presvětli gospodine grofe! — To se ovdě ustanoviti nemože, buduć se većina dèrži protivnoga načina pisanja u ovom slučaju, koja bi volila grěšiti proti ustanovljenomu pravilu, nego se svoga (kako misle uljudniega) načina pisanja odreći.

U kojih rěčih pišu se mala pismena?

Mala pismena u jeziku ilirskom osim navedenih slučajah i rěčih pišu se u svih ostalih rěčih, dakle:

U svih obćenitih rěčih, kao: dĕte, zelen, govorim itd.

2. U imenih vlastitih: predělah pokrajinskih i zemljištnih, bregovah, jezerah, morah i prodorah, koja neimaju jednostavno vlastito ime, n. p. županija križevačka, polje grobničko, jezero komsko, more jadransko, prodor gibraltarski.

3. U svih imenih pridavnih obćenitih iz vlastitih imenah izvedenih, kao: jurjevski sajam, carevina austrianska, gore velebitske itd.

Děl drugi.

O pravilih pisanja rěčih.

I. Članak.

Glavna pravila pisanja rěčih ilirskih.

Koja su glavna pravila pisanja rěčih ilirskih.

Glavna pravilah pisanja rěčih ilirskih jesu tri slědeća:

1. Rěči ilirske tako se pišu, kako se dobro izgovaraju, n. p. ćutim, ljaga, mnogo, ne pak: čutim laga, vnogo ili mlogo.

2. Rěči ilirske izvedene i sastavljene pišu se kako i one, od kojih su izpeljane, t. j. sadèrže sastavna i korenita pismena svojih izvornih rěčih, n. p. kralj: kraljica, kraljevina, kraljestvo, kraljevski, kraljujem, kraljevanje; noć: sinoć, polnoć.

Opazka. Radi vlastitosti jezika ilirskoga iznimlju se od ovega pravila pismena c, g, h, k, s, ž, zatim d, l, n, t, koja se u izvedenih rěčih često u druge većinom srodne suglasnike pretvaraju, n. p.

c u č	kao:	otac: otčev.
g „ gj, z i ž	„	mozag: možgjani; drug: druzi, družtvo.
h „ s, š	„	siromah: siromasi, siromaštvo.
k „ c, č	„	junak: junaci, junački.
s „ š	„	mislim: mišljenje.
z „ ž	„	vitez: viteški.
d „ dj	„	rodim: rodjen.
l „ lj	„	želim: želja.
n „ nj	„	učinim: učinjen.
t „ tj	„	platim: platjam.

3. U pisanju nekojih rěčih niti se ima slědeti izgovor, niti izvor, nego običaj, polag kojega se pisane u dobrih knjigah nalaze, n. p. polag, obće, věžbati, zadaća. U izgovoru kod rěči „polag“ čuje se na svèršetku bolje *k* neg *g*; a u rěči „obće“ *p*, pa ipak u svih dobrih knjigah nalazi se pèrva vazda pisana sa *g*, a druga sa *b*. Rěči opet „věžbati,“ „zadaća“ gledeć na njihov izvor, što věžbati dolazi od „věst“: zadaća od „zadati“, imale bi se pisati *věštbati; zadatja;* ali to je protivno običaju pisanja svih boljih spisateljah, proti kojemu grěšiti se neima. *)

*) Glasiteljni pravopis, kojega nekoji primerom sèrbskoga spisatelja g. Vuka Stefanoviča zabacivši drugo i tretje glavno pravopisno pravilo jedino polag izgovora i načela: „Piši, kako govoriš“ utemeljiti nastoje, odobriti se nemože: 1) Što bi se jedino polag ovoga načela i bez svakih drugih stanovitih i odlučnih pravilah, koja se na temelju slovnice i običaja dobrih spisateljah osnivaju, toliko raznih načina pisanja poroditi moglo, koliko imade različitih izgovorah u narodu; po tom pako bi se jedinstvo u pravopisu, koje svi iskreni rodoljubi postignuti žele, zapročilo; neukoj mladeži pravilno pisanje otegotilo, i inostrancem učenje našega jezika mnogo težje učinilo. 2) Što bi mnoge rěči pače i izreke pisane polag glasiteljnoga pravopisa nerazumljive ili barem

II. Članak.

Posebna pravila pisanja rěčih ilirskih.

Što su posebna pravila pisanja rěčih ilirskih, i u čem ova sastoje?

Posebna pravila pisanja rěčih ilirskih nisu ništa drugo, nego razjasnjenja glavnih pravopisnih pravilah u někojih těžjih slučajih. Pravila ova sastoje u tom, da se pobliže upoznademo sa rěčmi i slučaji, u kojih se pišu: 1) suglasnici *č*, *ć* i *tj*; 2) suglasnici *dj* i *gj*; 3) mukli samoglasnik *è*; dvoglasni samoglasnik *ě*; i 5) suglasnici *l* i *lj*.

U kojih rěčih piše se *č*?

Suglasnik *č*, koj se dobro od srodnoga i mekše glasećega suglasnika *ć* razlučiti ima, piše se na početku, u srědini i svèršetku svih izvornih i izpeljanih rěčih, u kojihgod to njegov glas zahtěva, n. p. čujem, tumačim, krojač.

Kada se ima pisati suglasnik *ć*?

Suglasnik *ć*, kojega pisanje osniva se stranom na izgovoru, stranom na izvoru, a stranom opet na običaju, piše se u slědećih rěčih i slučajih:

I. U pojedinih rěčih:

1) na početku: ćaća, ćelav, ćemer (kesa), ćepa, ćorav, ću ćeš itd. ćud, ćuk, ćulim, ćuric, ćušim, ćutim;

---

smutljive postale, n. p. město bog pisalo bi se *bok*; město rog *rok*; a město sèrb *sèrp*. Znamenuvanje pak ovih rěčih *bog* i *bok*; *rog* i *rok*; *sèrb* i *sèrp* je veoma rozlično. Tako isto polag glasiteljnoga pravopisa pisana ova izreka: „Sèrp je bio u mojoj sobi“ je nerazumljiva; jer sad neznam, da li orudje, kojim se žanje, ili čověk naroda sèrbskoga.

2) u srědini: bećar, buća, domaći, faćuk, fućkati, gaće, hoću kći, kuća, leća, loća, loćika, maćuha, mećava, mućak, napèrćiti, obći, obećam, omućine, orićak, pećina, pećme, perućac, plavućac, pleće, pluća, praća, praćak, proćukati se, radićak, smućkam, srěća, svaća, šećer, tisuća, trešće, varićak, věće, voće, vreće;

3) na svèršetku: broć, moć, noć, peć, već, vruć.

II. U stanovitih slučajih, kao:

1. U svih imenih samostavnih obćih i vlastitih na *ić* izlazećih, kao: mladić, gospodičić, Vasiljević; izim rěčih: bič, grič, krič.

2. U svih imenih samostavnih iz imenah pridavnih izvedenih, u kojih se glas od *ć* nalazi, n. p. kolik: kolikoća; zločest: zločestoća.

3. U svih imenih samostavnih iz glagoljah izvedenih i na *a* izlazećih, pred kojim se *t* pretvara u srodni glas *tj*, n. p. dati: daća; obuti: obuća; platiti: plaća; pitati: pića.

4. U nesvèršenom načinu svih glagoljah, koji imadu *ći* město *ti*, n. p. legnem: leći; rečem: reći.

5. U pričastju sadašnjega vrěmena, kao: ljubeći, čitajući.

6. U onih rěčih, gdě za pismenom *š* slědi *t*, i ovaj se u izgovoru pretvori u srodni suglasnik *tj*, n. p. štav vošten, puštam; meko izgovoreno piše se: šćav, vošćen, pušćam; ne pak: štjav, voštjen, puštjam.

7. U onih izpeljanih rěčih, kod kojih se u izgovoru korenito pisme *t* pretvori u *tj*, i ako za ovim suglasnikom neslědi samoglasnik, n. p. světim: světnjak; platim: platnik; meko izgovoreno

ima se pisati: svěćnjak, plaćnik; ne pak: světjnjak, platjnik.

Kada se piše suglasnik *tj?*

Suglasnik *tj*, koj imade u izgovoru jednaki glas sa suglasnikom *ć*, sa kojim se ipak u pisanju poměšati neima, piše se osim izvornih rěčih *netjak tja* (město tia) i *tretji* u samih izpeljanih, i to:

1. U imenih samostavnih izvedenih iz imenah samostavnih, kao: cvět: cvětje; smèrt: posmèrtje; a ne: cvěće, posmèrće.

2. U imenih samostavnih iz glogoljah izvedenih, u kojih se korenito pisme *t* pretvori u srodni suglasnik *tj*, i ako za ovim slědi samoglasnik, kao: svetim: svetjenik, svetjenje; kèrstim: kèrstjenik, kèrstjenje.

3. U imenih pridavnih iz samostavnih izvedenih, kao: tele. teletji; magare: magaretji.

U drugom i tretjem stupnju onih pridavnih imenah, koja u pèrvom stupnju na *t* izlaze, n. p. krut: krutji, najkrutji; gust: gustji, najgustji.

5. U svih glagoljih, koji imadu u svojoj izvornoj formi korenito pisme *t*, pa ovo u glagoljih izpeljanih pretvore u srodni suglasnik *tj*, n. p. platim: platjam; vratim: vratjam; metem: pometjem.

6. U pričastju tèrpeće fele kod svih glagoljah, u kojih se korenito pisme *t* pretvora u *tj*, kao: razsvětim: razsvětjen; mlatim: mlatjen.

Opazka. Ako se pak pisme *s* pretvori pred suglasnikom *t* u svoj srodni suglasnik *š*, onda se polag pravila kod *ć* pod br. 6 navedenoga město *tj* imade pisati *ć*, kao: kèrstim: kèršćenik, kèršćenje.

U kojih rěčih piše se suglasnik *dj*, a u kojih opet *gj*?

Ova dva suglasnika, od kojih *dj* se mekše, a *gj* oštrie izgovora, pišu se u nekojih rěčih polag izgovora, u drugih opet polag izvorah.

I. Polag izgovora pišu se u slèdećih rěčih:

1. u ilirskih ili posve podomaćenih inostranih:

a) dj u rěčih: drožđje, hèrdja, kaludjer, ladja, ledja, pandja, ridji, sadja, smudj, svedjer, takodjer, tudji.

b) gj u rěčih: angjel, evangjelje, gjegjeran, gjipiti, gjumber, gjungj, Gjuro, jegjupka narangja.

2. U inostranih: osebito pak u turskih: n. p. djulistan, djumruk, gjamia, nagjak.

II. Polag izvora pišu se u svih ostalih rěčih, gdě to u izpeljanih rěčih izgovor zahtěva, n. p. svadim: svadja; rodim: rodjak; mozag: možgjani; rozgva: rožgje.

Opazka. Někoji proti dobromu izgovoru pišu *naranča*; drugi opet, da spase izgovor počeli su pisati *narandža* zabacivši stari od někad u našem jeziku upotrěbljavani suglasnik *gj*, što se neima slědeti.

Kad se ima pisati mukli samoglasnik *è*?

Mukli samoglasnik *è* piše se u svih rěčih pred pismenom *r*, ako za ovim slědi još jedan ili više suglasnikah, i ako se od nijednoga čistoga samoglasnika nečuje razgovetni glas, n. p. cèrn, tèrn, pèrst, vèrtim.

Opazka. Ako se jedan od čistih samoglasnikah pred pismenom *r* i za ovim slědećimi suglasnici razgovetno čuje, onda se dotični samoglasnik piše, kao: tarnice vertep, torba, burkam.

U kojih se rěčih ima pisati dvoglasni samoglasnik *è*?

U kojih rěčih i za kojimi pismeni ima se pisati dvoglasni samoglasnik *ě*, to se pobliže pravili opreděliti nemože; pisanje ovoga savisi od različnosti izgovora, koj u raznih predělih naroda ilirskoga obstoji, i uprav ovaj različiti izgovor može jedino za pravilo služiti. — Rěči i slovke, u kojih se dvoglasni samoglasnik *ě* pisati mora, Slovenci i stran Hèrvatah izgovoraju kroz *é* *), Slavonci i Dalmatini kroz *i*, stran Hèrvatah i Bošnjakah uz tursku granicu kroz *ie*, Hèrcegovci i Kotorani u Dalmacii kroz *je*, a Sèrblji kroz *ije*, n. p. lép, lip, liep, ljep, lijep; nu mèsto svih ovih proměnah piše se pravilno: *lěp*.

U kojih rěčih piše se sugiasnik *l*?

Suglasnik *l* piše se na početku, u srèdini i na svèršetku svake rěči, gdě to glas od ovoga pismena iziskuje, n. p. lastavica, molim, mal.

Kada se ima pisati suglasnik lj?

Meki suglasnik lj, kojega mnogi u izgovoru težko od tvèrdoga suglasnika *l* razlučavaju, a u pisanju još težje na svom mèstu upotrèbljavaju, piše se u slědećih slučajih i rěčih:

I. U pojedinih slučajih:

1. U imenih samostavnih drugoga sklanjanja pred stražnjim samoglasnikom *a*, kao čaplja, zemlja, želja.

Opazka. Polag ovoga pravila neidu slědeća imena sa mostavna: átula, bala, budala, busula, cipela, ergela, frula, gnjila, gobela, gomila, gromila, hvala, igla, jargóla, jela, kapela, kapula, kila, kobila, lula, magla, mendula, metla, na-

*) Ovaj *é* glasi jednako sa madjarskim nadslovnim *é*, kao: kérem.

vala, obala, obla, omela, pčela, pila, pištola, popala, pretila, provala, prokula, rikula, sila, smola, strěla, svila, svirala, skrila, sopola, šala, škola, štala, tabla, tatula, tègla, zděla, žila.

2. U svih imenih samostavnih drugoga sklanjanja pred stražnjimi slovkami *ka*, *aga* i *uga*, kao: sisaljka, školjka, toljaga. čevèrljuga.

3. U imenih samostavnih na *ak* izlazećih, n. p. seljak, bosiljak, pupoljak.

Opazka. Rěči: Klak, oblak, provlak, slak, svlak, torlak, vlak pišu se uvěk sa tvèrdim suglasnikom *l*.

4. U imenih samostavnih srednjega spolja na *e* izlazećih, kao: polje okrilje, veselje.

Opazka. Imena životinje osebito mlade pišu se sa tvèrdim suglasnikom *l*, n. p. vižle, pile, tele.

5. U imenih samostavnih ženskoga spola drugoga sklanjanja, koja neimaju jednobrojnika, n. p. bruklje, roglje, tralje; izim rěčih: diple, gusle, jasle, vile i žvale.

6. U imenih samostavnih mužkoga spola, koja imadu na svèršetku glas od suglasnika *l*, n. p. koralj, temelj, učitelj, tužitelj.

Opazka 1). Sa tvèrdim suglasnikom *l* pišu se slědeće izvorne rěči: angjel, cvil, čaval, děl, dol, gnjetel, jal, kabal, kanjol, koktal, kèrtol, kotal, kozal, kol, mozol, oral, osal, pakal, pepel, pětal, podběl, postol, posal, smisal, sokol, spol, stol, topol, uminal, uzal, vol, vlastel, ždral; sastavljene iz ovih: bivol prestol; i sva imena inostrana mužkoga spola, kao: maršal, general, krokodil itd.

Opazka 2). Imena samostavna ženskoga spola osim rěči *kupelj* pišu se sa tvèrdim suglasnikom *l*, kao: misal, bol. Rěči „pogibel, obitel“ pišu se takodjer sa suglasnikom *lj*: *pogibelj*, *obitelj*.

7. U imenih samostavnih narodnih znamenuju-

ćih žitelje jedne dèržave, naroda, pokrajine, prеděla ili města, ako u takovih imenih već u korenitih rěčih nalazi se suglasnik *l*, ili pak u izpeljanih pred pridavnimi slovkami polag izgovora mora se metmetnuti, n p. Brasilia: Brasiljanin; dol: doljanin; Krakov: Krakovljanin; župa: župljanin.

8. U imenih pridavnih na *iv* izlazećih, kao marljiv, dosětljiv.

9. U imenih pridavnih na *ast* se dokončajućih, kao: dugoljast, pepeljast, sopoljast; osim rěčih: budalast, iglast, okruglast, uglast, vilast, žilast.

10. U imenih pridavnih iz drugih imenah pridavnih izvedenih i na *ahan* izlazećih, kao: bĕljahan maljahan, obljahan.

11. U drugom i tretjem stupnju imenah pridavnih, koja pred zadnjim samoglasnikom *i* imadu glas od suglasnika *l*, kao: bolji, dalji, dulji.

12. U glagoljih trajućih izvedenih izglagoljah minućih, n. p razdělim: razděljivam; strělim: strěljam; selim: izseljivam.

13. U svih glagoljih za pismeni *b*, *k*, *m*, *p*, *v*, ako stoje u srědini rěči, i za njimi slědi glas od suglasnika *l*, kao: bèrbljam, škakljam, mèrmljam, sipljem, pozdravljam.

14. U jednostavnom poluprošastom vrěmenu glagoljah trajućih, u kojih za suglasnici *b*, *m*, *p*, *v*, polag izgovora slědi suglasnik *l*, ili isti suglasnik *l* sačinja korenito pisme, n. p. skèrbim: skèrbljah; mamim: mamljah; tèrpim: tèrpljah; živim: življah; molim: moljah; mislim: mišljah.

15. U pričastju tèrpeće fele pred zadnjom slovkom *en* i odovud izpeljanih imenih samostavnih,

kao: palim: paljen, paljenje, paljevina, palježina; solim: soljen, soljenje, soljenka; pilim: piljen, piljenje, piljevina.

II. U pojedinih rěčih:

1. U rěčih korenitih bez svakog pravila. kao: bèrgljam, biljisam, biljega, biljur, bljujem, bljutav, bubuljica, buljim, cèrljen, čeljad, čeljust, čepljez, čibuljica, čvèrljim, dèrljam dupljaš, gljiva, gomoljika, hiljada, hiljim, kotèrljan, ključ, kljucam, kljuk, kljuka, kljun, kljuse, koljem (klati), kuljada, kuljen, ljaga, Ljeljo, ljiljak, ljubim, ljulj, ljuljam, ljusnem, ljuštim, ljut, mèrljam, oštèrljab, omiljam, pohaljica, pavuljica, peljam, poljetam, pèrljam, pèrtljam, petljam, pljeskam, piljarim, pljuskam, pljušt, pljuštavica, šaljem (slati), škiljim, šupalj, taljige, trepetljika, trubeljika, udilj, ugljen. vàljam, vèrljam, zbilja, željezo.

2. U rěčih izpeljanih, koje se polag nijednoga gori navedenoga pravila neravnaju, kao: bèrgljač, biljina, čevèrljav, debljina, dubljina, gèrkljan, goljen, modruljica, ogèrljaj, ozbiljan, pepeljuha, piljuh, viljuška.

3. Simo se mogu takodjer pribrojiti rěči, koje uslěd različitoga načina pisanja, imadu različito znamenuvanje, kao: hala (smetje), halja (odeća), kal (podočni zub: kalati), kalj (blato: kaljati), ljudi (rod čověč.), ludi (budale), pilim (dèrvo), piljim (očima), ugal (čošak), ugalj (ugljen), val (talas), valj (valjak: valjati), vel (koprena), velj (velik).

Opazka 1). To se razuměva, da se mora drugo glavno pravopisno pravilo u izpeljanih rěčih uvěk pred očima imati, ako za koj slučaj posebno pravilo ništa nenaredjuje, n. p.

ključ: ključar, ključarica, zaključim; usuprot *pepeljast plaća* premda dolazi pèrva od „pepel“, a druga od „platim“, ipak neima se pisati: *pepelast, platja;* jerbo posebno pravilo drugčie naredjuje.

Opazka 2). Ostali srodni suglasnici n i *nj*, *s* i š, *z* i ž tako se u izgovoru medju sobom razlikuju, da se glede njih nikakova posebna pravila ustanoviti nemoraju — Medjutim glede suglasnikah *n* i *nj*, koje mnogi u pričastju tèrpeće fele često zaměne, primetiti moram, da se u pričastju ovom i iz njega izpeljanih imenih samostavnih korenito pisme *n* vazda pretvara u srodni suglasnik *nj*, kao: činim: činjen, činjenje; a ne: činenje. — Radi oni pako, koji su se privikli starohèrvatskomu pravopisu, polag kojega su pred suglasnikom navadno pisali *z*, kao: zkupozt, lenozt, napomenuti moram, da se u takovih slučajih polag pravopisa ilirskoga uvěk piše *s*, kao: skupost, lěnost; a *z* piše se samo pred suglasnici u onih rěčih, gdě se razgovetno čuje, kao: zděla, poznat; zatim u sastavljenih rěčih iz predloga *iz*, kao: izkustvo, iztok, proti kojemu pravilo opet mnogih od noviih pisalacah grěše, koji pišu: *iskustvo*, *istok*.

III. Članak.

Dèljenje slovkah.

Koja su pravila u dèljenju slovkah?

Pravila u dělenju slovkah jesu slědeća:

1. Suglasnik medju dvima samoglasnicima uzimlje se uvěk k slědećoj slovki, n. p. li-ce, ži-la.

2. Sastavljeni suglasnici imaju se uvěk skupa pisati, n. p. cvě-tje, ro-djak, vese-lje.

3. Suglasnici, koji na počétku kakove rěči skupa stoje, moraju i u srědini skup se pisati. Takovi suglasnici jesu:

bl.	u rěči	blag	razděli	ja-blan.
blj.	—	bljutav	—	bèr-bljam.
br.	—	branim	—	o-bruč.
cv.	—	cvèt	—	o-cvirak.
čv.	—	čvor	—	mo-čvar.
dl.	—	dlen	—	se-dlo.
dn.	—	dnevnik	—	ču-dnovat.
dr.	—	drag	—	ku-drav.
dv.	—	dvor	—	je-dva.
gd.	—	gdě	—	dru gda.
gl.	—	glas	—	i-gla.
gm.	—	gmiza	—	uja-gmiti.
gn.	—	gnati (gonim)	—	di-gnem.
gnj.	—	gnjida	—	ja-gnjed.
gr.	—	grad	—	i-gra.
kl.	—	klak	—	mèr-klina.
klj.	—	ključ	—	ška-kljam.
kn.	—	knez	—	ci knem.
knj.	—	knjiga	—	pi-knja.
kr.	—	kraguj	—	mo-krina.
kv.	—	kvar	—	smo-kva.
mn.	—	mnogi	—	u-mno.
pl.	—	plač	—	to-plina.
plj.	—	pljuska	—	si-pljem.
pr.	—	prag	—	su-prot.
ps.	—	psovka	—	sti-psa.
pt.	—	ptica	—	lo-pta
sb.	—	sbijam	—	pro-sba.
sk.	—	skitam	—	gu-ska.
sl.	—	slab	—	gu-sle.
sm.	—	směh	—	ko-smat.
sn.	—	sněg	—	ki-snem.
sp.	—	spavam	—	u-spěvam.

st.	u	rěči	stoka	razděli pa-stir.
sv.	—		svět	— o-sveta.
šć.	—		šćuka	— pu-šćam.
šk.	—		škopac	— kru-ška.
šlj	—		šljiva	— pla-šljiv.
šp.	—		špilja	— gre-špan.
št.	—		štap	— ta-šta.
tk.	—		tkalac	— reše-tka.
tl.	—		tlaka	— ko-tlar.
tr.	—		trava	— mo-trim.
tv.	—		tvorim	— bli-tva.
zb.	—		zbirka	— o-zbiljan.
zd.	—		zděla	— po-zder.
zg.	—		zgoda	— ma-zga.
zl.	—		zlato	— že-zlo.
zm.	—		zmaj	— kèr-zmam.
zn.	—		znak	— kèr-znar.
žv.	—		žvačem	— gu-žva.

Opazka 1). Suglasnici *ck*, *čk* i *žb* premda se u rěčih: *cknim*, *čkolj*, *žbanj* na početku skupa nalaze, ipak usléd lagljega izgovora imaju se u srédini razstaviti, kao: back-kavica, bèrč-kam, služ-ba.

Opazka 2). Suglasnici *mlj*, koji u nijednoj rěči na početku nestoje (jerbo nepravilno pisanje „mljaka, mljezinac“ nemože za pravilo služiti), imaju se u srédini rěči vazda skupa pisati, n. p. mu-mljam.

4. Suglasnici, koji na početku nijedne rěči skup nestoje, imaju se u srédini razdvojiti, kao: mrač-no, grož-nja, pèr-vi, sramež-ljiv itd.

5. Rěči sastavljene tako se imaju na slovke dèliti, kako su sastavljene, n. p. iz-lazak od-ondě, raz-ličan, uz-micam.

Dĕl tretji.

O pisanju pravopisnih znakah.

Koji pravopisni znaci upotrĕbljavaju se u jeziku ilirskom i kada?

Slĕdeći pravopisni znaci upotrĕbljavaju se u jeziku ilirskom:

1. Čèrknja, (,) koja metje se:

a) Za svakim savèršenim izražajem, n. p. Tko se nad nikim nesmiljava, nije vrĕdan, da se tko njemu smiluje.

b) Pred odnosnim zaimenom, gdĕ se razkoljenomu izražaju medmetne drugi, n. p. Čovĕk, koj je zadovoljan, svim pravom se blažen zove.

c) Za izbrajanjem pojedinih različitih mislih na jedan izražaj spadajućih, kao: Ljubezljivi, radini, vĕrni i pošteni sluga veliko je blago gospodaru.

ć) Za različitimi članci jednog izražaju, n. p. Životinja obitava stranom na zemlji, stranom pod zemljom, stranom u vodi i drugoj životinji.

Opazka. Ako veznici *i, ili* skapčaju pojedine rĕči i članke jednog izražaja, onda se za ovimi neima čèrknja pisati, n. p. Vĕrni i pošteni priatelj puno vrĕdi. Ništ boljega i ništ lĕpšega neima od krĕposti.

2. Piknjo-čerknja (?), ova se postavlja:

a) Za peglavitimi različnimi izražaji na jedan govor spadajućimi, kao: Prolĕtje je najkrasnia doba godišta: usĕvi se probude, kliju i rastu; polja i livade se zelene; dèrvje se resi cvĕtom, i različito cvĕtje kiti vèrte.

b) Za izražaji poslě kojih se kakov uzrok navadja, n. p. Sréća današnjega světa nebi se směla nikad pobožnomu čověku pokazati; jer ona najviše k propasti vodi.

c) U periodih medju članci jedne stranke perioda, kao: Ako želimo domovini, od koje tolike blagodati života primamo, kao zahvalni sinovi koristni biti; ako nam je stalo do toga, da u starosti našoj, u kojoj telesne sile slabie bivaju, mirno i bezbrižno živimo: onda nastojati moramo, da vrěme naše mladosti, koje uzalud potrošeno nikad se podpunoma nadoknaditi neda, u trudu i neprestanom poslovanju sprovodimo.

ć) Medju protivnimi većimi *) izrekami, kao: Kad gèrmi, zlotvor dèrhtje i problědjuje od straha; a krěpostan čověk priznaje veličinu i mogućnost božju, klekne na kolena, pa mu se moli.

3. Dvopiknja, (:) ova se upotrěbljava:

a) Kada se tudje rěči u pripovedanju navadjaju, n. p. Mudri Bias običavaše reći: Mèrzite vaše nepriatelje s uměrenostjum; jer može se dogoditi, da vam jednoč postanu priatelji.

b) Za izrekom, koja se poslě izbrajanjem pojedinih strankah bolje razjasnuje, n. p. Tri vèrste ljudih nevade koristi iz družtva sa drugimi: izobraženi sa neizobražanim, dobri sa zločestim i mudri s budalastim.

c) Medju strankami perioda ili savisnoga govora, n. p. Kako nagli vihar razkida dèrva, kvari

---

*) U manjih stavlja se samo čèrknja, kao: Ja radim, a ti spavaš.

i opustošuje cělu narav: tako sèrdit čovèk u strasti svojoj podiže se, bèsni i prěti pogibeljum svima.

ć) Pred strankami odgovora ili razlaganja, koje se brojevi 1. 2. 3. itd. bilježe, n. p. Kako se děli narovopisje? Deli se na tri slědeće stranke: 1) na živinsku; 2) na rastlinsku; 3) na rudokopnu.

č) Pred rěčjum ili izrekom, koja se za primĕr navede, ili od koje se što izpeljiva, n. p. Peti padež u ilirskom jeziku kod imenah samostavnih tretjega sklanjanja izlazi na *i*, kao: ljubav: ljubavi.

4. Piknja (.) postavlja se:

a) Na svèršetku svakoga govora.

b) Na svèršetku svake savèršene izreke, n. p. Starost nečini čovèka učena nego izkustvo.

c) Na svèršetku svakoga perioda, kao: Kakogod se neimamo pustiti na more, kada se po njem veliki talasi valjaju: tako nemojmo ništa raditi, kada se dignu u nami bèsne strasti.

ć) Više putah za pojedinom rěčjum, ako ova sadèržava podpunu izreku, n. p. Što je svim ljudem sudjeno? Umrěti.

5. Znak pitanja (?) metje se za svakim upravnim i naročitim pitanjem, na koje odgovor slědi, ili slědeti može, n. p. Koje u čovèka je najplemenitie blago? Krěpost. Gde su iztočna carstva stara? gdě gospodstvo od Rimljanah? Gund.

Opazka. Kada se pitanje pripovědajućim načinom navodi, neima se znak pitanja staviti, n. p. Něki mudrac upitan od koga se je mudrosti naučio, odgovori: od slěpca, koj prie nekoraca, neg zemlju popipa.

6. Znak uzklika (!) stoji:

a) Za naslovom u pismu, kao: Ljubezni Priatelju!

b) Za medjumetkom, ako je s njim skopčan živahni uzklik, n. p. Ah! tako ti Bog s visine vratio očim vid žudjeni. Gund.

c) Za petim padežem, ako je takodjer s ovim skopčan živahni uzklik, kao: Sveti Bože! kako se na světu sve proměnja.

ć) Za izrekami živahnoga uzklika, velikoga začudjenja i vrućega željenja, n. p. Sve je, što smo imali, propalo! Ti si nesrětan, koga su svi dèržali za srětnoga! Ljubezna majko, da te samo jedan put viděti mogu!

Opazka. Koji za svakim medjumetkom i petim padežem znak uzklika stavljaju, zlo pišu; ovi ako nestoje sa živahnim uzlikom postavlja se samo čèrknja, n. p. Ah, nije život ljudski nego smutjeno jedno more. Gund. Čověče, uzmi ti koga t' je od volje, svak sčeni veće sve neg tudje nevolje. Ranj.

7. Zapira ( ) ili [ ] služi:

a) Kada kakovu tamnu i nepoznatu rěč tumačimo, n. p. Iz sebičnosti (koristi) Bogu služiti tèrgovci običaju, radi straha robovi, a pravi čověk služi Bogu iz ljubavi.

b) Kada kakovu izreku izvan govora bolje razjasnujemo, bez česa nebi se mogla podpunoma razuměti, kao: Pozdravi (ti znaš tko su) priatelje moje. Luč.

Opazka. Někoji spisatelji (neznam iz kojega uzroka) město znaka od zapire počeli su upotrěbljavati za razlučenje razjasnujućih izrekak pače i pojedinih rěčih znak stanke ili dugi potez, što se s ovakovimi izrekami posve neslaže; jer

ovakove medju zapirom izreke imaju se hitro izgovoriti, a kad stanke bolje polagano.

8. Znak stanke (—) postavlja se:

a) Medju naglo pretèrgnutim govorom, kad želimo, da slušatelj dobro razmisli ono, što smo rekli, da tim bolje slědeći govor razumě, n. p. Tražiti priliku za osvetu — hoće reći jamu si kopati, hoće reći na se nesrěću navlačiti.

b) U velikoj strasti, n. p. Ti dèrhtješ? — Ne, nemoj dèrhtati — osvěsti se!

c) Na koncu izreke ili govora, gdě spuštamo ono, kojemu toliko važnost poděljujemo, da suditi možemo, da drugi lako svojim umom ono dokuči, što nećemo izgovoriti, n. p. Znaš li, čim se svaka krivnja izgladiti, svaki grěh oprati može? znaš li? —

ć) Na svèršetku govora, poslě kojega se drugi novi sveudilj nastavi.

9. Znak navoda ili pozvanja („ — “) predstavi se i zapostavi govoru od drugod navedenomu, t. j. kada se medju našim govorom drugi govoreći navadja, ili kad kakovo načelo medju naš govor upletemo, koje služi našemu govoru za temelj, n. p. Da se ljudi dèrže za mladosti rěčih: „Moli i radi“ sègurno pod starost manje bi ubogih bilo.

10. Odslov (') metje se za rěčmi, kod kojih se kakovo pisme izostavlja, n. p. Jur na krilih' od větara', glas po svemu světu pèrši. Gund.

11. Znak děljenja (- =) metje se na desnom kraju pisma, kad se mora na levi kraj stran rěči prenesti.

12. Znak sastavljenja (-) stavlja se medju različitimi rěčmi na jedan pojam spadajućimi, ili

dugimi sastavljenimi rěčmi, koje se kao jedna rěč skup nepišu, n. p. Rizvan-paša, sèvero-iztočni.

13. Naglasak kratki (`) stoji nad samoglasnikom, koj se ima kratko izgovoriti, kao: vàljam, lùk (cervenec).

14. Naglasak dugi (´) stavlja se na samoglasnik, koj se dugo izgovora, n. p. váljam, lúg (šuma) lúk (za strěljati).

15. Naglasak dugi dvostručni (^) metje se vèrhu samoglasnika, koj se izgovora, kao da su dva samoglasnika, n. p. lûg (od pepela), lûka (brodište).

16. Zvězdica (*) metje se za izrekom ili rěčjum, koja se širje izvan govora protumači. Město ove zvězdice stavljaju se takodjer pismena ili brojevi.

17. Razsěk ili paragraf (§) piše se pred cělovitimi strankami govora, na koje je ovaj razděljen.

Sadèržaj.

str.

Predgovor 3
Uvod 5
Děljenje pravopisnih pravilah 11

Děl pèrvi.

Pravila pisanja velikih pismenah u jeziku ilirskom . . 11
Pravila pisanja malih pismenah 12

Děl drugi.

I. Članak. Glavna pravila pisanja rěčih ilirskih . . 13
II. Članak. Posebna pravila pisanja rěčih ilirskih . . 15
Pisanje suglasnika č 15
Pisanje suglasnika ć 15
Pisanje suglasnika tj 17
Pisanje suglasnikah dj i gj 18
Pisanje mukloga samoglasnika è 18
Pisanje dvoglasnoga samoglasnika ě 18
Pisanje suglasnika l 19
Pisanje suglasnika lj 19
III. Članak. Děljenje slovkah 23

Děl tretji.

Pisanje pravopisnih znakah u jeziku ilirskom 26

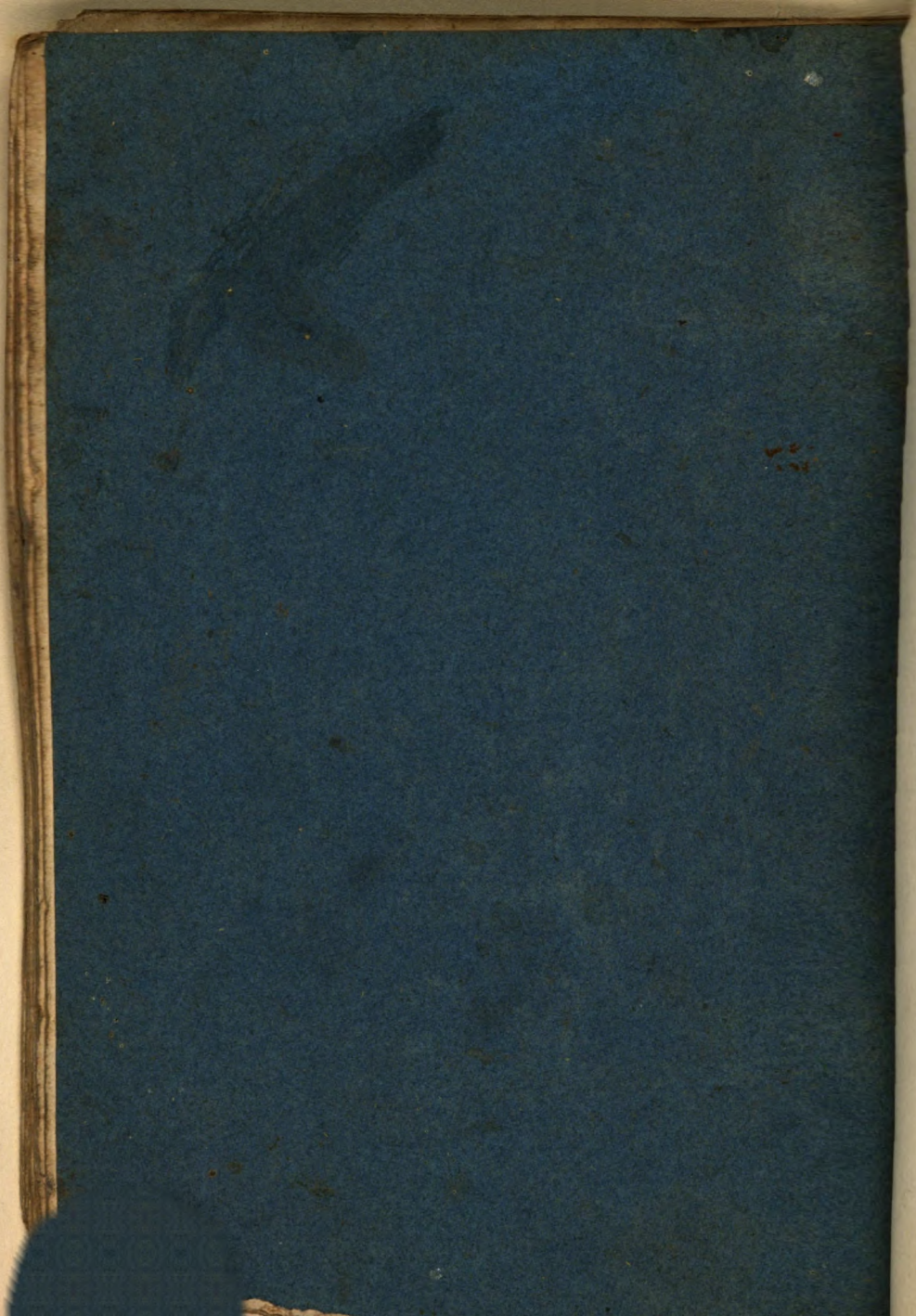

Gaylord
PAMPHLET BINDER
Syracuse, N. Y.
Stockton, Calif.

891.8201
P257

BOUND
MAY 25 1956